

Elisa Kettunen,
Johtaja, digitalisaatio ja tietoyhteiskunta
Suomen Kuntaliitto ry

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Digi- ja väestötietovirastosta annetun lain 3 §:n ja hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetun lain 5 ja 25 §:n muuttamisesta

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto ja tulla hallintovaliokunnan kuultavaksi.

Yleiset huomiot: virastokohtaiset säästöt eivät saa johtaa kustannusten nousuun tai kyberturvan heikkenemiseen muissa viranomaisissa

Hallituksen esitys on kolmiosainen ja sen tavoite on tuottaa säästöjä Digi- ja väestötietoviraston (DVV) toimintamenoihin. Kuntaliitto haluaa nostaa esiin sen, että koko julkisen hallinnon tuottavuuden ja hallinnon säästöjen osalta yhden viraston säästöt eivät saa johtaa suorien kustannusten (esim. maksut) tai hallinnon määrän lisääntymiseen muissa viranomaisissa, kuten kunnissa, hyvinvointialueilla ja valtion virastoissa. Tällainen säästö ei julkisen hallinnon kokonaistuottavuuden näkökulmasta ole kestävällä pohjalla.

Monissa (julkisen hallinnon) digitalisaatioon liittyvissä tukipalveluissa tehokkuus muodostuu kolmesta tekijästä: riittävän suurista volyyymeista asiointimäärissä, kyvykkyydestä ylläpitää korkeaa tietoturvan ja kyberturvallisuuden tasoa, sekä varmistaa palveluiden jatkuvuus pitkällä aikajänteellä. DVV:lle on näistä syistä keskitetty muiden viranomaisten toimintaa tukevia digitaalisten perusinfrastruktuurin tehtäviä, joita ei ole tehokasta toteuttaa hajautetusti viranomaisten omana toimintana tai markkinoilla oleviin ratkaisuihin tuettuna. Osa tukipalveluista voi sisältää erittäin sensitiivistä tietoa, jonka tulee olla usean eri viranomaisen helposti ja turvallisesti saatavilla. Tällöin on perusteltua, että palvelua ja tietoa ylläpitää juuri viranomainen. Tästä esimerkkinä asiointivaltuuspalveluun liittyvät tiedot, joihin voi sisältyä esimerkiksi lasten huoltajuustietoja tai turvakieltoja. Asiointivaltuudet mahdollistavat puolesta asioinnin ja valtuuksien hallinnoinnin.

Valtion säästöjä haettaessa tulisi varmistaa, että jo saavutetuista tehokkuushyödyistä ei luovuta lyhytnäköisesti virastokohtaisten säästöjen vuoksi aiheuttaen samalla kustannusten nousupainetta muissa viranomaisissa.

Säästöt eivät saa johtaa heikennyksiin kansallisten sähköisten viranomaispalveluiden kyberturvallisuudessa.

Huomiot koskien kansalaisneuvonnan lakkauttamista

Yhteiskunnan digitalisoituminen ja sähköisen asiainnin lisääntyminen ovat muuttaneet toimintaympäristöä suuntaan, jossa myös viranomaisten neuvontapalveluiden resursseja tulee kohdentaa uudella tavalla. Esityksessä kansalaisneuvontapalvelut eivät perustelluista syistä enää täysin vastaa nykyisiin tarpeisiin. Muutosta perustellaan asiointikertojen määrän ja laadun muutoksilla uskottavasti.

Muutama huoli kansalaisneuvonnan lakkauttamiseen liittyy. Kansalaisneuvonta on tarkoitus ajaa alas samaan aikaan, kun digitaalisen asiainnin ensisijaisuutta koskeva lainsäädäntö on suunniteltu astuvan voimaan 2026 vuoden alusta ja suomi.fi -viestit palvelun käyttäjiä tulee arviolta noin 2,2 miljoonaa lisää ja digituen tarve kasvaa. Lisäksi moni viranomainen supistaa tai lakkauttaa lähipalveluita ja kansalaisjärjestöt ovat supistaneet vapaaehtoista digitukea säästötoimenpiteiden vuoksi. Vaikka osa viraston toimintamenoista säästetään, olisi tärkeää kohdentaa jäljelle jäävät resurssit koko yhteiskunnan kannalta vaikuttavimmalla tavalla, ei ainoastaan DVV:n toimintaan. DVV:llä on kansallinen tehtävä digituen koordinaatiossa. Kansalaiset kuitenkin hakevat tukea asiointiin useimmiten läheltä kunnan palveluista ja neuvontapisteistä, kuten kirjastoista. Vaikka digi ensin -muutoksesta johtuva digituen tarpeen kasvu jäisi hetkelliseksi, digituen tarve kasvaa myös pitkällä aikavälillä yhteiskunnan digitalisoitumisen ja väestön ikääntymisen vuoksi.

Olisi harkittava, voisiko kansalaisneuvonnan lakkauttamisen ajoitusta siirtää esimerkiksi kesään 2026, jotta ainoa kansallinen kansalaisille suunnattu ja koko julkista hallintoa palveleva puhelinneuvontanumero ei lakkaisi toimimasta samaan aikaan historiallisen suuren siirtymän kanssa kohti laajempaa kansalaisten sähköistä asiointivelvoitetta.

Kuntaliitto ei vastusta Kansalaisneuvonnan lakkauttamista, mutta samalla tulee varmistaa, että uudelleen ohjattavia resursseja ei kohdenneta yksin DVV:n sisäisten toimintojen kehittämiseksi, vaan myös asiakasrajapinnassa tapahtuvaan neuvontaan. Kunnat, hyvinvointialueet ja kansalaisjärjestöt antavat digitukea erityisesti haavoittuville väestöryhmille, joille sähköinen asiointi on haastavaa. Henkilökohtaista neuvontaa tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessakin ja tätä tulisi jatkossa resursoida, mikäli halutaan että mahdollisimman suuri osa väestöstä käyttää digitaalisia asiointipalveluita.

Suomi.fi-palveluväylän käyttövelvollisuuden poistaminen muuttaa kansallisen digitaalisen palveluarkkitehtuurin tasapainoa

Suomen kaikki kunnat käyttävät nyt tai viimeistään 6/2026 alkaen Palveluväylää, sillä esimerkiksi väestötietojen saanti DVV:ltä on mahdollista vain Palveluväylää käyttämällä. Tosiasiallisesti kunnat eivät voi irtautua Palveluväylän käytöstä, vaikka käyttövelvoite laista poistuisikin. Sama koskee kaikkia viranomaisia, jotka hyödyntävät väestötietoa. Myös muiden Suomi.fi -tukipalveluiden tiedonsiirto tapahtuu Palveluväylän kautta, esimerkiksi Suomi.fi -viestit, tunnistuspalvelu ja asiointivaltuudet.

Kunnille ja muille julkisen hallinnon organisaatioille tuli käyttövelvoite ottaa Palveluväylä käyttöön 2016 kesällä. Joillakin kunnilla voi nyt olla käytössä merkittävä määrä erilaisia digitaalisia palveluita, jotka nojaavat Palveluväylän hyödyntämiseen. Nämä palvelut voivat olla sidoksissa muiden viranomaisten palveluihin ja tietoon ja tällöin palveluväylä mahdollistaa esimerkiksi asiakastiedon turvallisen liikuttamisen viranomaiselta toiselle (esim. kunta, Kela, hyvinvointialueet, KEHA, verohallinto). Käytännössä kaikki Suomi.fi -tukipalvelut on rakennettu Palveluväylän ympärille.

HE:n vaikutusten arvioinnissa on keskitytty suoriin taloudellisiin vaikutuksiin DVV:lle ja siihen, että viranomaiset voivat käyttää vaihtoehtoisia tiedonvälityks/integraatoratkaisuja joustavammin. Vaikutuksia kansalliseen palveluarkkitehtuuriin esimerkiksi viranomaisten sujuvan digitaalisen yhteistyön näkökulmasta ei ole arvioitu. Arkkitehtuurisesti julkisen hallinnon palvelut voivat muutoksen myötä lähteä etääntymään toisistaan. Tämä saattaa rapauttaa esimerkiksi viranomaisraajat ylittäviä palvelupolkuja tai kertakirjautumiseen voi muodostua esteitä. Tiedon liikuttaminen viranomaiselta toiselle voi muodostua monimutkaisemmaksi tai estyä.

Tämä on ristiriidassa pitkäaikaisten, hallituskaudet ylittävien kansallisten digitalisaatiota koskevien strategisten valintojen kanssa ja myös tällä hallituskaudella esimerkiksi elämäntapahtuma- tai liiketoimintatapahtumalähtöisestä, asiakaslähtöisestä kehittämisestä, jossa asiointia viranomaisissa pyritään sujuvoittamaan. Monenkirjavat tiedonsiirtoratkaisut voivat vaikeuttaa viranomaisten palveluiden yhteistyötä ja aiheuttaa epäjatkuvuutta kansalaisten sähköisiin palveluihin sekä monimutkaistaa viranomaisten tietoturvallisuuden hallintaa.

Päätöstä Palveluväylän käyttövelvoitteen poistamisesta ei tulisi tehdä yksin DVV:n palvelumaksujen perimisen mahdollistamiseksi, vaan siinä olisi arvioitava myös tekniset ja koko julkisen hallinnon ja EU:n digitaalisen infrastruktuurin välilliset vaikutukset. Käyttövelvoitteen poistaminen vähentää Palveluväylän käyttöä ja voi tulevaisuudessa entisestään nostaa sen tuotantokustannuksia saavutettavaan hyötyyn nähden (yksikkökustannukset). Tämä voi

rapauttaa käyttäjäpohjan pidemmällä aikavälillä niin alas, että palvelun ylläpito ei olisi enää kannattavaa. Näitä kansallisen digitaalisen palveluinfrastruktuurin strategisia skenaarioita ja niiden vaikutuksia suhteessa muihin kansallisiin ja EU:n digitalisaatiotavoitteisiin ei ole esityksessä juurikaan arvioitu. Riskin suuruutta on vaikea arvioida: välittömiä vaikutuksia lienee tuskin lainkaan, mutta pidemmällä aikavälillä (useamman vuoden kuluessa) ne voivat olla merkittäviä. Päätös palveluväylän käyttövelvoitteen lakkauttamisesta tulee tehdä tietoisena mahdollisista kerrannaisvaikutuksista. Vaikutuksia tulisi arvioida myös suhteessa kansallisiin digitalisaatiotavoitteisiin, mielellään myös EU:n digitalisaatiotavoitteisiin, joihin Suomi on sitoutunut. Palveluväylän käyttömäärien kehitystä tulee jatkossakin seurata ja vaikutuksia arvioida myös jälkikäteen.

Tärkeintä on, että käyttövelvoitteen poistuessa käyttöoikeus kaikilla viranomaistehtäviä toteuttavilla säilyy.

Huomiot tukipalveluiden maksullisuutta koskevan sääntelyn muuttamisesta

Hallituksen esityksessä on huomioitu hyvin Kuntaliiton ja kuntien lausunnoissaan nostamat huomiot selkiyttämisen tarpeesta maksuttomuuden piiriin kuuluvista toimijoista ja erityisesti kuntien, kuntayhtymien ja muiden vastaavien tahojen yhdessä tai suoraan omistamien yhteisöjen ja säätiöiden suhteen. Nykyisen esityksen perusteella nämä tahot voitaisiin vapauttaa maksuvelvollisuudesta. Tämä tulee säilyttää ennallaan kansalaisten tasapuolisen kohtelun perusteella.

Kunnalliset liikelaitos- ja yritystoiminta eivät tee muuta kuin julkisoikeudellista toimintaa. Kunnallinen liikelaitos ei ole erillinen oikeushenkilö, vaan kuuluu kunnan organisaatioon. Yhtiöiden osalta on tärkeä erottaa markkinoilla toimivat yhtiöt, mutta myös sidosyksiköt, jotka eivät toimi markkinoilla. Hankintalain terminologialla in house -yhtiö on **julkisoikeudellinen laitos**. Näidenkään osalta ei ole perustetta arvioida erikseen maksullisuutta tai maksuttomuutta, kun niillä ei määritelmällisesti ole teollista tai kaupallista toimintaa. **Ne eivät toimi kilpailutilanteessa markkinoilla**, vaan toteuttavat kuntien tukipalveluita, kuten ict-palveluita. Julkisoikeudellista tehtävää toteuttavien yhtiöiden maksuttomuus tulee koskettaa niitä kaikessa toiminnassaan, samoin kuin se koskettaisi kuntia.

6.10.2025

Elisa Kettunen, johtaja, digitalisaatio ja tietoyhteiskunta.

SUOMEN KUNTALIITTO